

N:o 98.

Af herr **E. Hammarlund**, angående ålderstillägg för folkskolelärare m. m.

Då vid 1883 års riksdag fråga förevar om förbättring af folkskolelärares lönevilkor, yttrade förutvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, den för folkundervisningen så varmt intresserade, numera aflidne *F. F. Carlson* bland annat följande:

»För min del har jag alltid såväl hyst som uttalat den grundsats, att vill man höja skolan, har man två stora medel att tillgripa: att höja lärarens bildning och förbättra hans vilkor, hvilka båda medel med hvarandra stå i oskiljaktig förening. — — —

En rörelse till folkbildningens förbättring går genom hela den bildade världen, och i de länder, der folkskolan står högst, äro lärarelönerna höga, helt enkelt emedan det höjer bildningsgraden hos dem, som skola handleda den stora mängden af landets ungdom. — — —

Det ligger stor makt på, att läraren icke af brist och brödbekymmer föranlåtes att söka biförtjenster. Han bör lönas så, att han med full och odelad kraft kan egna sig åt sitt kall.»

Under erinran om dessa ord af en af den svenska folkundervisningens främste målsmän dristar jag påkalla Riksdagens uppmärksamhet för lösningen af ett mångårigt önskningsmål inom folkskolelärarekåren, nemligen införandet af

ett andra ålderstillägg

att utgå till ordinarie lärare eller lärarinna, som i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort minst tio år.

Såväl statens som kommunens öfriga embets- och tjänstemän äro i allmänhet berättigade till minst två ålderstillägg, ej sällan hvartdera å 500

kronor eller deröfver. Att för folkskolans lärarepersonal införa ett dylikt andra lönetillägg, låt vara om ock på blott 100 kronor, skulle i sin mån vara ett erkännande af att arbetet på folkskolans fält är ej mindre betydelsefullt än inom andra kulturområden.

I utlandet åtnjuta folkskolelärarne i allmänhet löneförhöjning efter tjänsteår. Det kan i detta hänseende förtjena påpekas, att just nu föreligger för den danska riksdagen en *regeringsproposition*, enligt hvilken förste lärare och lärare, som ensam sköter en skola, skulle få *fyra* ålderstillägg å 200 kronor och andre lärare fyra dylika ålderstillägg å 100 kronor. Äfven i Preussen har regeringen under denna månad för landtdagen framlagt ett förslag om förbättring af folkskolelärarepersonalens löner. Förslaget afser införande af icke mindre än nio lönetillägg, hvartera å minst 80 mark, att utgå med tre års mellanrum.

Den svenska folkskolelärarekårens löneförhållanden hafva under senaste årtiondet varit i det närmaste oförändrade. Vid 1885 års riksdag fastställdes minimilönen till sitt nuvarande belopp, 600 kronor. I folkskolelärarepersonalens lönevilkor har sedan dess ingen annan förbättring skett, än att det ålderstillägg å 100 kronor, för hvilket statsbidrag med två tredjedelar från och med år 1886 kunde erhållas och af hvilket ålderstillägg flertalet lärare på grund af församlingarnas frivilliga beslut redan voro delaktiga, enligt beslut af 1891 års Riksdag gjordes obligatoriskt för ordinarie lärare och lärarinna med fem års oförvitlig tjänstgöring.

Under tiden hafva deremot existensvilkoren för åtskilliga andra statens löntagare förbättrats — så exempelvis för extra lärarne vid läroverken, hvilka erhållit en väl behöflig löneförbättring af 300 kronor.

Om detta oaktadt folkskolans lärare under en lång följd af år afhållit sig från att framställa anspråk på löneförbättring, torde detta i väsentlig mån hafva berott derpå, att de tagit hänsyn till statsverkets tillstånd samt i ingen mån velat sätta sina anspråk framför andra samhällskraf. Då i följd af öfverskottet i statskassan en ljusning nu visar sig, bör det ej förvåna, om kåren nu hyser den förhoppningen, att dess berättigade önskingar om förbättrad ställning skola röna något tillmötesgående.

Allmänt erkännes, att vårt lands folkskolelärarekår är svagt aflönad i jemförelse med öfriga tjänstemannaklasser. I detta hänseende må hänvisas till bilagan litt. A, som innehåller några utdrag ur den af Statistiska centralbyrån utarbetade aflönings- och pensionsstatistiken, utvisande den aflöning, hvilken består de lägst stälde tjänstemännen på några andra områden, äfvensom aflöningen åt vaktmästare inom vissa af statens verk.

Flertalet af de i denna bilaga upptagna hafva en aflöning, som ej obetydligt öfverstiger folkskolelärarnes löneformåner. Och dock måste er-

kännas, att det arbete folkskolelärarne hafva sig ålagdt är i de flesta fall lika, om icke mera, betydelsefullt för fosterlandet.

Under dessa förhållanden och med hänsyn särskildt till de stigande lefnadskostnaderna och de ökade anspråk man i våra dagar ställer på folkskolans lärarepersonal, lär det icke af någon kunna jäfvas, att ett andra ålderstillägg efter tio års väl vitsordad tjenstgöring skulle vara väl på sin plats för vårt lands folkskolelärarekår.

En utförligare motivering för det rättvisa och billiga uti, att ett dylikt ålderstillägg nu beviljas, torde vara öfverflödig, hvadan jag i stället öfvergår till att yttra mig om

huru kostnaderna böra bestridas.

Redan vid 1885 års riksdag tillät jag mig föreslå tvenne ålderstillägg för folkskolans lärarepersonal, hvarterda å 100 kronor. Jag uttalade dervid den meningen, att dessa ålderstillägg borde utgå helt och hållet från staten. Som skäl härför anfördes:

1) att skolutgifterna härigenom skulle i någon mån jemnare fördelas, enär skoldistriktet endast hade att bidraga till den för alla lika begynnelselönen;

2) att kommunerna skulle vinna lättad i sina utgifter, enär de sluppe att utgöra någon del af ålderstilläggen;

3) att, om skoldistriktet skulle bidraga till ålderstilläggen, det skulle kunna hända, att lärare med 5 à 10 tjensteår blefve, äfven om han vore bättre meriterad än en yngre lärare, vid tillsättandet af en plats förbi-gången af en nyss från seminarium utgången opröfvad lärare, på den grund att den förres aflöning genom skoldistriktets bidrag till ett eller två ålderstillägg kräfde större utgifter från församlingens sida; samt

4) att det syntes obilligt, att ett skoldistrikt, som antager lärare med 5 à 10 tjensteår, skall belöna en tjenstgöring, som verkstälts å annan ort.

Denna sålunda uttalade mening vidhåller jag fortfarande.

Då nu ett andra ålderstillägg ifrågasättes, skulle jag därför anse det lämpligt, att Riksdagen bestämde, att såväl detta nya ålderstillägg som ock det redan förut beslutade första ålderstillägget utginge helt och hållet af statsmedel.

Tidpunkten för en dylik öfverflyttning af en del af kommunens utgifter på staten synes mig vara särdeles lämplig just nu, då ett öfverskott i statskassan finnes.

Mitt förslag innefattar alltså, att skoldistriktet skall liksom hittills förse läraren med bostad och bränsle samt kofoder eller ersättning derför; dessutom skall skoldistriktet utgöra en tredjedel af begynnelselönen 600 kronor. Öfriga två tredjedelar af begynnelselönen äfvensom ålders-tilläggen utgå af statsmedel. Skoldistriktets utgifter blefve härigenom för hvarje lärare med fem tjensteår 33 kronor 33 öre *mindre* än för närvarande.

Skilnaden mellan de nuvarande bestämmelserna i fråga om lön och statsbidrag samt mitt förslag framgår af följande lilla tabell:

	Enligt nu gällande bestämmelser:		Enligt mitt förslag:	
	Lön.	Statsbidrag.	Lön.	Statsbidrag.
För lärare med mindre än 5 tjensteår.....	600	400	600	400
» » » 5—9 tjensteår.....	700	466.67	700	500
» » » 10 tjensteår och deröfver..	700	466.67	800	600

Kostnadsberäkning.

Det torde tillkomma mig såsom motionär att äfven angifva, till hvilket ungefärligt belopp statens kostnader skulle belöpa sig för genomförandet af förestående förslag.

Enligt närslutna bilaga litt. B uppgick vid 1895 års slut den ordinarie lärarepersonalen vid rikets folkskolor till ett antal af 5,701 enligt följande fördelning:

Med mindre än 5 tjensteår.....	1,221
» 5—9 tjensteår.....	1,015
» 10 tjensteår och deröfver.....	3,465
	Summa 5,701.

Då det är att antaga, att under innevarande år en ytterligare ökning är att motse (hela folkskolelärarepersonalen — inberäknadt extra ordinarierna — har under de senare åren ökat med 130 à 140 om året), utjemnar jag i det följande de två sistnämnda kategorierna till resp. 1,100 och 3,550 för att sålunda vara förvissad, att jag icke begär för litet.

Under denna förutsättning skulle statens kostnader *utöfver* de nuvarande blifva:

a) för ett andra ålderstillägg, som skulle utgå helt och hållet af statsmedel:

3,550 lärare à 100 kronor 355,000 kronor

b) för statens öfvertagande af hela det nuvarande ålderstillägget:

4,650 lärare à 33.³³ kronor 155,000 »

Summa 510,000 kronor.

Ifrågavarande belopp, 510,000 kr., är ju en ganska respektabel summa, men så skulle ock genom beviljandet af densamma vinnas afsevärda fördelar.

För det första skulle en stor tjenstemannakår med en vigtig samhällsuppgift erhålla en om ock ringa, så dock väl behöflig och särdeles efterlängtd löneförbättring, som skulle egga densamma till nya ansträngningar i folkundervisningsarbetets tjenst.

Och för det andra skulle kommunerna erhålla en lindring i sina utgifter på icke mindre än 155,000 kronor, en skattelindring, som för åtskilliga fattigare kommuner blefve af icke ringa betydelse.

Till slut torde böra sägas äfven några ord om den inverkan, förslaget genomförande kan antagas hafva på

folkskolelärarnes pensionskassor,

så att det icke må invändas, att motionären förbisett denna sak.

Med lörens höjande till 800 kronor följer äfven enligt nu gällande pensionsreglemente, att lägsta delaktighetsbeloppet i folkskolelärarnes pensionsinrättning skulle höjas från 700 till 800 kronor och i följd deraf lägsta beloppet af hel pension för folkskolelärare från 525 till 600 kronor samt lägsta enkepensionen från 140 till 160 kronor.

Då år 1885 en löneförbättring genomfördes, ansågs, att lägsta delaktighetsbeloppet i folkskolelärarnes pensionsinrättning skulle kunna höjas från 600 till 700 kronor utan ökning i statsbidraget.

Under de 10 år, som sedan dess förflutit, har folkskolelärnarnes pensionsinrättning utvecklats på följande sätt:

	År 1884:	År 1894:
Antal delegare.....	4,724	5,707
Antal pensionärer.....	814	1,128
Pensioneringssumma.....	332,860 kr.	488,569 kr.
Inkomster.....	737,905 »	972,412 »
Deraf pensionsavgifter.....	166,988 »	214,669 »
Kapitalbehållning.....	4,457,915 »	8,792,014 »

Och folkskolelärnarnes enke- och pupillkassa har samtidigt utvecklats i ännu högre grad, såsom framgår af följande siffror:

	År 1884:	År 1894:
Antal delegare.....	3,527	4,666
Antal pensionärer.....	205	513
Pensioneringssumma.....	28,941 kr.	73,349 kr.
Inkomster.....	182,902 »	305,609 »
Deraf pensionsavgifter.....	75,002 »	108,631 »
Kapitalbehållning.....	1,149,517 »	3,091,839 »

Under senaste 10-årsperiod har alltså kapitalbehållningen i folkskolelärnarnes pensionsinrättning nära fördubblats och i enke- och pupillkassan nära tredubblats, oaktadt pensionärernas antal under tiden högst väsentligt stigit.

Hvad särskildt angår enke- och pupillkassan har en utredning af dennas ställning gifvit vid handen, att hon redan för några år sedan hade ett öfverskott på omkring en million kronor, beroende derpå att antalet årligen nytillkommande pensionärer i verkligheten uppgått till endast omkring hälften af det vid kassans upprättande beräknade antalet.

Då härtill kommer, att i såväl pensionsinrättningen som i enke- och pupillkassan högre pensionsavgifter måste erläggas af delegarne vid höjning af delaktighetsbeloppet, och i den förstnämnda dessutom retroaktiva avgifter uttagas i det fall, att pension utgår efter högre belopp än det, efter hvilket avgifter erlagts, torde ganska säkert en förhöjning af pensionsdelaktigheten från 700 till 800 kronor kunna genomföras, utan att härför behöfver ifrågasättas den allra minsta ökning i statsbidraget.

Lika litet nu som år 1885 behöfva alltså pensionsförhållandena lägga hinder i vägen för en löneförbättring.

På det att Riksdagen må blifva i tillfälle att bevilja ett andra ålders- tillägg utan att dermed ovilkorligen göra rubbning i de grunder, som för närvarande gälla med afseende på utgörandet af det första ålderstillägget, uppdelar jag mitt yrkande i tvenne punkter, den ena afseende statsanslag för ett andra ålderstillägg, den andra afseende öfverflyttning af en del af kommunernas bördor på staten.

Jag hemställer alltså:

1:o) att Riksdagen — på det att ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under tio år, må utöfver hittills fastställda löneförmåner erhålla ett andra ålderstillägg å 100 kronor, så att lönen för åtta månaders undervisning utgör minst 800 kronor jemte stadgade naturaförmåner eller ersättning därför, och på det att ifrågavarande andra ålderstillägg må utgå helt och hållet af statsmedel — beviljar en höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 355,000 kronor; samt

2:o) att Riksdagen — på det att äfven det genom kongl. kungörelsen den 5 oktober 1891 fastställda ålderstillägget å 100 kr. för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som oförvitligt tjenstgjort fem år, må kunna utgå helt och hållet af statsmedel, och skoldistriktet sålunda befrias från den dem för närvarande åliggande skyldigheten att härtill bidra med en tredjedel — beslutar en ytterligare höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 155,000 kronor.

Stockholm den 28 januari 1896.

Emil Hammarlund.

I förestående motions syfte instämma:

<i>Fridtjuv Berg.</i>	<i>Aug. Henricson.</i>	<i>And. Olsson i Mårdäng.</i>
<i>P. Truedsson.</i>	<i>Edv. Svensson.</i>	<i>Nils Svensson.</i>
<i>Per Holm.</i>	<i>E. A. Zotterman.</i>	<i>A. F. Broström.</i>
<i>A. G. Gyllensvärd.</i>	<i>Carl Rydberg.</i>	<i>Gustaf Bäckgren.</i>
<i>J. P. Jansson.</i>	<i>Elis Nilson.</i>	<i>J. Persson fr. Arboga.</i>
<i>M. Alsterlund.</i>	<i>Wilh. Nilson fr. Lidköping.</i>	<i>J. Lindgren.</i>
<i>W. Styrlander.</i>	<i>P. Norberg.</i>	<i>Joh. Er. Nordin.</i>
<i>Lars Eriksson.</i>	<i>A. Hahn.</i>	<i>L. Dahlstedt.</i>
<i>Oscar Eklund.</i>	<i>Ola Persson.</i>	<i>C. E. Johansson.</i>
<i>Carl Wellander.</i>	<i>J. Ericsson.</i>	<i>J. M. Johansson.</i>
<i>Robert Eklundh.</i>	<i>J. M. Erikson.</i>	<i>Carl Hj. Wittsell.</i>
<i>Joh. Johansson, Stockholm.</i>	<i>A. Emil Baaz.</i>	<i>J. E. Jansson, Taberg.</i>
<i>S. J. Kardell.</i>	<i>Lasse Jönsson.</i>	<i>Johannes Svensson.</i>
<i>Lars Petter Larsson i Berga.</i>	<i>E. Norman.</i>	<i>Per Nilsson i Tönnersa.</i>

Bil. litt. A.

Uppgift på löneförmåner för åtskilliga statens tjenstemän och vaktbetjente.

(Enligt den af Statistiska centralbyrån utarbetade aflönings- och pensionsstatistiken.)

Tjenstegrad.		Kontant lön.	Ålderstillägg.			Öfriga löneförmåner.
			Efter 5 år.	Efter 10 år.	Efter 15 år.	
Riksbanken:	Kontorsskrifvare	1,600	500	—	—	
Landsstaten:	Kronolänsman.....	1,600	—	300	—	Sportler.
Armén:	Fanjunkare (Vestgöta reg:te)	1,230	—	—	—	Portion.
	Styckjunkare (Svea art.)....	1,375	—	—	—	Bostad; portion.
	Sergeant af 1:a kl. (Svea art.)	868	—	—	—	Portion.
Arméförvaltningen:	Förvaltare (Marieberg).....	1,800	300	300	—	Bostad.
	Förste verkgesäll (Kronobageriet).....	1,440	—	—	—	Brödportion.
Flottan:	Flaggunderofficer (maskinist).....	1,890	—	—	—	Bostad; portion.
	Underofficer af 2:a graden (maskinist).....	1,467	—	—	—	D:o.
	Underofficer af 2:a graden (styrman).....	1,285	—	—	—	D:o.
	Bokhållare (Karlskrona)....	2,500	500	500	—	
	Gesäll (bageriet).....	1,008	—	—	—	Bostad; bröd.
Fångvårdsstaten:	Fanjunkare	1,000	50	50	—	Bostad; ved.
	Underofficer.....	800	50	50	—	D:o; d:o; belön.
Jernvägsstaten:	Stationsmästare (Brunsborg)	1,080	—	—	—	Bostad.
	Stationskrifvare (Katrineholm).....	1,725	—	—	—	
	Packmästare (Göteborg)....	1,152	—	—	—	Beklädnad.
	Banmästare	1,020	—	—	—	Bostad.

Tjenstegrad.	Kontant lön.	Ålderstillägg.			Öfriga löneförmåner.
		Efter 5 år.	Efter 10 år.	Efter 15 år.	
Jernvägsstaten: Lokomotivförareförman (Töreboda).....	2,760	—	—	—	
Lokomotivförare.....	{ 1,152— 2,160	—	—	—	Beklädnad.
Eldare.....	{ 936— 1,296	—	—	—	D:o.
Konduktör (Falköping).....	1,440	—	—	—	D:o.
Poststaten: Postexpeditör (Falkenberg)	1,600	300	300	—	Sportler.
Telegrafstaten: Assistent.....	1,600	200	200	200	
Telegrafist.....	900	100	100	100	
Tullstaten: Kammarsskrifvare (Halmstad)	1,800	300	300	—	Sportler.
Biträdande kammarsskrifvare (Karlshamn).....	1,200	—	—	—	
Uppsyningsman (Kappelshamn).....	1,250	150	150	—	Sportler: boställe.
Kustsergeant (Åhus).....	1,500	250	250	—	
Kustvakt (d:o).....	800	150	150	—	
Gränsridare (Eda).....	1,600	75	75	—	Sportler.
Skogsstaten: Jägmästare.....	1,700	500	500	500	Reseersättning.
Stuteristaten: Bokhållare (Flyinge).....	1,888	—	—	—	Bostad m. m.
Fodermarsk (d:o).....	1,026	—	—	—	D:o.
Hofrätten: Vaktmästare.....	1,100	—	—	—	
Fångvårdsstyrelsen: D:o.....	800	100	—	—	Bostad.
Justeringsstyrelsen: D:o.....	800	—	—	—	D:o.
Statens jernvägar: D:o.....	900	—	—	—	D:o.
Postverket: (Hedeviken) D:o.....	902	100	—	—	Beklädnad.
Tullstaten: (Stockholm) D:o.....	1,200	150	150	—	Sportler.
D:o (Ronneby) D:o.....	900	75	75	—	D:o.
Kammarrätten: D:o.....	800	100	—	—	Bostad.
Riksarkivet: D:o.....	800	100	—	—	D:o.
K. Biblioteket: D:o.....	800	100	—	—	D:o.
Riksbanken: D:o.....	800	200	200	—	D:o.
Riksgäldskontoret: D:o.....	700	200	—	—	D:o.
Läroverken: (Vexjö) D:o.....	1,200	—	—	—	D:o, vedbr., lyse.

Bil. litt. B.

Uppgift på i tjänst varande folkskolelärares och folkskolelärarynnors tjänsteålder, otillsatta folkskolelärare-tjänster samt hela antalet folkskolelärare-tjänster vid 1895 års slut.

L ä n.	Lärare, hvilka tjänstgjort såsom ordinarie			Lärarinnor, hvilka tjänstgjort såsom ordinarie			Otillsatta folkskolelärare-tjänster.	Summa folkskolelärare-tjänster.
	min-dre än 5 år.	5—9 år.	10 år o. der-öfver.	min-dre än 5 år.	5—9 år.	10 år o. der-öfver.		
Blekinge	23	15	72	6	4	4	8	132
Elfsborgs	33	38	184	11	8	10	10	294
Gefleborgs	36	30	100	27	21	39	5	258
Gotlands	14	20	50	3	2	2	5	96
Göteborgs och Bohus	52	34	132	37	33	51	12	351
Hallands	21	18	78	10	2	11	8	148
Jemtlands	11	10	38	6	1	3	13	82
Jönköpings	29	34	126	5	5	7	11	217
Kalmar	31	25	131	18	7	20	16	248
Kopparbergs	27	31	112	18	15	45	12	260
Kristianstads	48	54	178	4	8	6	14	312
Kronobergs	27	22	83	3	2	3	10	150
Malmöhus	82	84	311	20	20	41	16	574
Norrbottnens	14	8	20	8	4	5	10	69
Skaraborgs	30	35	178	10	8	25	4	290
Stockholms	21	33	97	18	10	16	10	205
Stockholms stad	21	31	56	153	71	170	1	503
Södermanlands	26	27	89	24	16	42	14	238
Upsala	28	19	91	16	7	12	5	178
Vermlands	39	39	194	18	5	12	21	328
Vesterbottens	3	6	21	8	4	2	1	45
Vesternorrlands	28	22	71	10	7	10	8	156
Vestmanlands	22	22	93	17	11	16	13	194
Örebro	33	21	153	13	12	23	4	259
Östergötlands	45	41	201	14	13	31	19	364
Summa	744	719	2,859	477	296	606	250	5,951

Att förestående uppgifter äro rätteligen utdragna ur den af mig under utgifning varande »Sveriges folkskolelärematrikel 1895» samt att till grund för dessa ligga såväl särskilda för nämnda matrikel af skolråden ifyllda frågeformulär som senaste årsuppgifter till Folkskolelärares pensionsinrättning samt enke- och pupillkassan, betygas.

Stockholm den 25 januari 1896.

Per Lidell.

Kassör och bokhållare i Folkskolelärares pensionsinrättning.